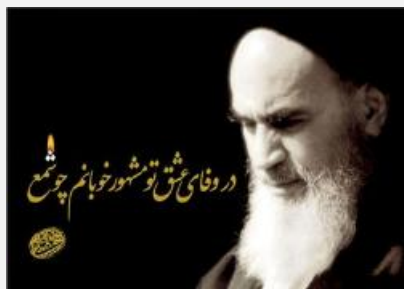

دموکراسی در اندیشه امام خمینی (ره)

دموکراسی در اندیشه امام خمینی (ره) پیش از آنکه به تبیین دیدگاه امام خمینی (ره) در خصوص دموکراسی بپردازیم، مناسب است به طور مختصر درباره مفهوم و ماهیت دموکراسی مطالبی بیان شود.

دموکراسی در اندیشه امام خمینی (ره) پیش از آنکه به تبیین دیدگاه امام خمینی (ره) در خصوص دموکراسی بپردازیم، مناسب است به طور مختصر درباره مفهوم و ماهیت دموکراسی مطالبی بیان شود. دموکراسی را به شیوه حکومت مبتنی بر آرای عمومی و از طریق نمایندگان برگزیده مردم تعریف کرده‌اند. برخی نیز در تعریف آن گفته‌اند: "دموکراسی حکومت به وسیله قوانینی است که نمایندگان برگزیده مردم پس از مشورت و بررسی طولانی به آنها دست یافته‌اند و آن قوانین چنان به آگاهی مردم رسیده است که بر هیچ کس پوشیده نیست.

ژان ژاک روسو از عمده‌ترین نظریه‌پردازان دموکراسی، در زمینه مفهوم دموکراسی چنین می‌گوید: "هنگامی که حکومت به تمام افراد ملت یا به اکثریت آنها واگذار شود به طوری که عده رؤسا بیش از عده رؤسوسین باشد این نوع حکومت را دموکراسی نامیده‌اند. عده اعضای حکومت دموکراسی حداکثر برابر تعداد تمام افراد کشور می‌شود ولی می‌تواند تا نصف به اضافه یک نفر هم تقلیل یابد". برتراند راسل عقیده داشت: "دموکراسی نظامی حکومتی است که در آن اداره امور مردم به دست خود مردم انجام می‌گیرد و آزادی فکر و بیان تامین می‌گردد".

رویسپیر پیشرو انقلاب کبیر فرانسه در تعریف دموکراسی می‌گوید: "دموکراسی حکومتی است که در آن ملت، از طریق قوانینی که خود وضع کرده است رهبری می‌شود و آنچه را که مستقیماً قادر است انجام دهد می‌دهد و آنچه را نتواند معمول دارد به وسیله نمایندگان خود عمل می‌کند".

همان گونه که مشاهده می‌شود اصطلاح دموکراسی با وجود کاربرد فراوان و استعمال شایع آن، تعریف روشن و معینی ندارد و هر جامعه و رژیم این اصطلاح را مطابق برداشت خود، با معانی نسبتاً متفاوت و بعضاً متضاد به کار می‌برد. علاوه بر این تنوع و تکرر انواع دموکراسی‌ها مانع ایجاد وحدت نظر در بسیاری از اساسی‌ترین مفاهیم این اصطلاح گردیده و بعضاً به تعارض‌های موجود در آن دامن زده است. یکی از تقسیمات رایج دموکراسی، تقسیم آن به دموکراسی مکتبی و غیر مکتبی است. دموکراسی مکتبی نوعی حکومت مردمی است که هر چند آرای مردم در تنظیم قوانین و انتخاب زمامداران نقش دارند ولی حکومت خود را ملتزم به یک مکتب خاص می‌داند و تمامی مقررات و قوانین آن در چارچوب ضوابط مکتب تنظیم می‌گردد و زمامداران نیز با توجه به شرایط تعیین شده از سوی آن مکتب انتخاب می‌گردند.

دموکراسی غیر مکتبی نوعی حکومت دموکراسی است که در آن حکومت، خود را متعهد و ملتزم به مکتب خاصی نمی‌داند بلکه این صرفاً رای مردم است که در تنظیم قوانین و مقررات و انتخاب مجریان نقش دارد. به عبارت دیگر، نظامهای مبتنی بر دموکراسی غیر مکتبی از هر گونه ضوابط مکتبی جداست و اصل اساسی و مبنای مهمی که این نظامها بر آن متکی هستند، همان به اصطلاح آرای مردم بدون هیچ قید و شرطی می‌باشد. در مقابل، در نظامهای مکتبی و ایدئولوژیک، مردم و یا اکثریت آنان قبل از هر چیز، مکتبی انتخاب می‌کنند و آن گاه نظامی را متناسب با ضوابط آن مکتب در همه زمینه‌ها پی‌ریزی می‌کنند.

دیدگاه امام خمینی (ره) در مورد دموکراسی

جمهوری اسلامی در واقع ساختار و قالبی بود که اندیشه آرمانی امام خمینی (ره) راجع به حکومت را محقق ساخت و اندیشه سیاسی ایشان را از ساحت نظر به صحنه عمل پیوند داد. آرمان امام خمینی (ره) تشکیل حکومت اسلامی بود. این حکومت می‌بایستی به جای حکومت ظالمانه و غیر دینی که به شکل نظام سلطنتی بر ایران سلطه افکنده بود ایجاد شود. اما ایجاد آن در گرو ارائه شدن در قالبی بود که توانایی استقرار در شکلی از اشکال نظامهای سیاسی را دارا باشد. لذا

امام خمینی (ره) با ارائه مدل حکومتی جمهوری اسلامی توانست به همه اهداف خود نایل آید. بنابراین مفهوم جمهوری اسلامی در نظر گاه امام مفهومی پیچیده، مبهم و نامشخص نیست بلکه مفهومی ساده، روشن و مشخص ایشان در تعبیری ساده در این باره می‌فرماید: "اما شکل حکومت ما جمهوری است، جمهوری به معنای اینکه متکی به آرای اکثریت است و اسلامی برای اینکه متکی به قانون اسلام است.

ایشان همین موضوع را بارها تکرار می‌کنند؛ در پاسخ این خبرنگار روزنامه لوموند فرانسه که "حضرت عالی می‌فرمایید که بایستی در ایران جمهوری اسلامی استقرار پیدا کند و این برای ما فرانسویها چندان مفهوم نیست، زیرا که جمهوری می‌تواند بدون پایه مذهبی باشد، نظر شما چیست؟ جمهوری شما بر پایه سوسیالیسم است؟ مشروطیت است؟ به انتخاباتی استوار است؟ دموکراتیک است؟ چگونه است؟" پاسخ می‌دهند: "اما جمهوری به همان معنایی که همه جا جمهوری است، اینکه ما جمهوری اسلامی می‌گوییم برای این است که هم شرایط منتخب و هم احکامی که در ایران جاری شده، اینها بر اسلام متکی است، لکن انتخاب با ملت است؛ طرز جمهوری هم همان جمهوری است که همه جا هست.

حضرت امام در مصاحبه با بی بی سی می‌فرمایند: "حکومت جمهوری اسلامی هم یک جمهوری است مثل سایر جمهوری‌ها، لکن قانونش قانون اسلامی است.

. در مصاحبه با تلویزیون فرانسه می‌گویند: "جمهوری اسلامی مثل سایر جمهوری‌هاست، لکن محتوایش قانون اسلام است. امام خمینی دیدگاهی انتقادی نسبت به دموکراسی غربی دارد. ایشان درباره دموکراسی، در پاسخ به سؤال خبرنگار هلندی که شما می‌خواهید چه نوع رژیمی را جانشین نظام کنونی سازید و آیا تمدن اسلامی را با تمدن غربی کنونی سازگار می‌دانید؟ می‌فرمایند: "رژیمی که به جای رژیم ظالمانه شاه خواهد نشست، رژیم عادلانه‌ای است که شبیه آن رژیم، در دموکراسی غربی نیست و پیدا نخواهد شد، ممکن است دموکراسی مطلوب ما با دموکراسی‌هایی که در غرب هست مشابه باشد، اما آن دموکراسی‌ای که ما می‌خواهیم به وجود آوریم در غرب وجود ندارد. دموکراسی اسلامی، کامل‌تر از دموکراسی غربی است" (9). با توجه به فرمایشات امام مشخص می‌شود که ایشان دموکراسی را قبول دارند ولی نه دموکراسی موجود در غرب، بلکه دموکراسی مورد نظر و مورد قبول اسلام را. با توجه به سخن امام باید گفت: اولاً امام نه تنها روش دموکراتیک در زندگی سیاسی و حکومتی را می‌پذیرند بلکه اصولاً آن را بهترین شکل حکومت از نظر اسلام می‌دانند. پس می‌توان گفت که مبانی دموکراسی امام کاملاً با مبانی دموکراسی موجود در غرب تفاوت دارد چون در مبانی دموکراسی امام به تمام جنبه‌های انسان توجه می‌شود و قبل از همه چیز خدا را در نظر می‌گیرند و به همین خاطر امام خمینی دموکراسی اسلامی را ماهیتاً متفاوت با دموکراسی موجود در غرب و شرق می‌داند و در همین رابطه، امام خمینی در پیام رادیو - تلویزیونی پس از انجام referendum جمهوری اسلامی، که بیش از 98 درصد ملت ایران رأی مثبت دادند، بعد از تشکر از ملت و تأکید بر مبنای دموکراتیک حکومت اسلامی، آن را ماهیتاً متمایز از نوع غربی و شرقی دانسته و معتقد است: "دموکراسی، غربی‌اش فاسد است و شرقی‌اش هم فاسد است. دموکراسی اسلامی صحیح است و ما بعدها اگر توفیق پیدا کنیم به شرق و غرب اثبات می‌کنیم که دموکراسی که ما داریم، این دموکراسی است نه آن که شما دارید و طرفدار سرمایه‌داران هستید و نه اینکه آنها دارند و طرفدار ابرقدرتها هستند و همه مردم را در اختناق عظیم گذاشتند. به طور کلی اگر دموکراسی را روشی تعریف کنیم که بر اساس آن اراده انسانها در انتخاب حاکمان خود، و یا برکناری آنها و تعیین سرنوشت خود دخیل باشد و در واقع شیوه حکومت بر مبنای رأی اکثریت باشد، این مطلب با مبانی امام در تضاد نیست. امام در این‌باره فرموده‌اند: "اینجا آرای ملت حکومت می‌کند. اینجا ملت است که حکومت را در دست دارد و ارگان‌ها را ملت تعیین کرده است و تخلف از حکم ملت برای هیچ یک از ما جایز نیست و امکان ندارد. در اندیشه امام "شکل حکومت با مراجعه به آرای ملت تعیین می‌شود". ایشان می‌فرمایند: "قید دموکراسی چیزی نیست که ما بخواهیم به حکومت اسلامی اضافه کنیم بلکه حکومت اسلامی ذاتاً بر مبنای دموکراسی واقعی استوار است. از این رو است که امام در پاسخ به اینکه چرا با آوردن کلمه دموکراتیک در کنار جمهوری مخالفت کردید، می‌گویند: "این توهم این را در ذهن می‌آورد که اسلام محتوایش خالی است از این، لذا احتیاج به این است که قیدی پهلویش بیاورند و این برای ما بسیار حزن‌انگیز است که در محتوی یک چیزی که همه چیزها به طریق بالاترش و مهم‌ترش در آن هست، حالا ما بیاییم بگوییم که ما اسلام می‌خواهیم و اما با اسلامان دموکراسی باشد. اسلام همه چیز است. مثل این است که شما بگویید که ما اسلام را می‌خواهیم و می‌خواهیم که به خدا هم اعتقاد داشته باشیم. ولی شرط اینکه به خدا هم معتقد باشیم. این برای ما خیلی ناراحت‌کننده است که کسی همچو خیال داشته باشد".

با توجه به این مطالب می‌توان نتیجه گرفت که امام راحل (ره)، اسلام را دربردارنده دموکراسی واقعی و حقیقی دانسته و جمهوری اسلامی را حکومتی دموکراتیک به معنای واقعی کلمه می‌داند.